

SECTION 1. HISTORY AND THEORY OF LAW AND STATE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-1>

IDENTIFICATION AND COMMUNICATIVE FUNCTION OF LEGAL CUSTOM

ІДЕНТИФІКАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ ПРАВОВОГО ЗВИЧАЮ

Bedrii M. M.

*PhD in Law, Associate Professor,
Attorney at Law,
Postdoctoral Researcher
at the Department of History of State,
Law and Political-Legal Doctrines
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

Бедрій М. М.

*кандидат юридичних наук,
доцент, адвокат,
докторант кафедри історії держави,
права та політико-правових учень
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

У сучасних умовах, здійснюючи дослідження правового звичаю як джерела права, варто відійти від класичного для позитивістської (у тому радянської) юриспруденції визначення, яка називала його звичаєм, санкціонованим державою. Натомість пропонується мною дефініція *правового звичаю як усталеного в практиці та відповідного вищому праву загального правила поведінки (їх комплексу), що має фактичну юридичну чинність і суспільне визнання* ще потребує посилення аргументації та відповідної апробації. Тому існує доцільність проаналізувати не тільки ознаки правового звичаю, але і його функції та інші параметри.

В одній із попередніх публікацій функції правового звичаю були визначені як напрямки його впливу на суспільство. Зокрема до таких функцій були віднесені регулятивна, роз'яснювальна, охоронна, захисна, стабілізуюча, відтворююча, флективна, світоглядно-виховна, ідентифікаційно-комунікативна, антимонопольна та праворесурсна [1]. У цій публікації зосередимося на ідентифікаційно-комунікативній функції, позаяк її важливість не викликає обґрунтованих сумнівів.

Зміст ідентифікаційно-комунікативної функції полягає у тому, що визнання і виконання правового звичаю в певний спосіб може вважатися знаком приналежності до конкретної суспільної групи –

народу, етносу, конфесії тощо. Відтак, правовий звичай може бути, з одного боку, ідентифікатором приналежності конкретних осіб до суспільної групи, а з іншого, – становить чинник їхнього єднання в згадану групу, забезпечення її стабільності та внутрішньої взаємодії.

Ідентифікаційні можливості правового звичаю чітко ілюструє етап європейської історії, що наступив після падіння Римської держави (V ст.). Встановлені на той правлячі режими варварських племен дотримувалися засади, згідно з якою на представників цих племен поширювалося їхнє право, тоді як відносини римлян продовжували регулюватися римським правом. У відносинах між варваром і римлянином діяло варварське право. Як наслідок, встановлювався чіткий взаємозв'язок між етнічною приналежністю та правом, яке застосовувалося до особи [2, с. 66–68]. Тому використання певних правових звичаїв інколи здатне вказати та підтвердити етнічну ідентичність особи. І навпаки, приналежність до певної етнічної групи спонукає та зобов'язує особу до виконання та дотримання норм її звичаєвого права.

Впродовж історії правові звичаї часто виконували цю функцію. Дослідники відзначають те, що звичаєве право допомагає спільноті зберегти свою самобутність і корпоративний дух, тобто світогляд, віру, сподівання, ритуали і взагалі власну атмосферу. Звичаєве право є відображенням природи, духу спільноти й існує для того, щоб встановлювати відповідні межі поведінки для членів об'єднання. Як зауважує М. Жовтобрюх, навіть за відсутності спеціальних інститутів, які забезпечують чинність звичаєвого права, воно не перестає діяти, бо дію права забезпечує саме дух солідарності спільноти [3, с. 59].

Чимало досліджень доводять зв'язок етнопсихологічних характеристик народів із їхнім правом, що особливо виразно простежується у звичаєвому праві. Також загальновизнаною є роль правової (насамперед звичаєво-правової) культури для збереження ідентичності етносу [4, с. 68–69]. Значення правових звичаїв для збереження етнічної ідентичності можна спостерігати не тільки в історії українського народу, але й інших народів, які протягом тривалого часу не мали власної державності – ірландського, тибетського, циганського та ін.

Французький соціолог і етнолог К. Рів'єр зазначає, що через прийняття певних правил і ролей в рамках вираженого через нього укладу обряд-звичай зміцнює зв'язки суспільної інтеграції. Ця інтеграція виражалася в чотирьох аспектах: 1) сильному наголосі на спільність і укорінення норм, характерних певній групі людей; 2) виразному підтвердженні консенсусу щодо моральних цінностей відповідної спільноти; 3) механізмі мотивації й активної мобілізації навколо спільних цілей; 4) символічному єднанні спільноти під час регулярних

зібрань [5, s. 305]. Правовий звичай, будучи видом звичаю, також зміцнює зв'язки суспільної інтеграції у тому числі через вказані особливості. Це відображає та підтверджує його ідентифікаційно-комунікативну функцію.

Таким чином, ідентифікаційно-комунікативна функція правового звичаю, з одного боку, консолідувала учасників відповідної суспільної групи, а, з іншого – дозволяла встановити приналежність конкретної особи до цієї спільноти. Це відбувалося з огляду на те, що правовий звичай, будучи правилом (моделлю) поведінки, становив результат уніфікації загальних (колективних) переконань стосовно допустимого чи необхідного. Вказані переконання об'єктивувалися назовні у відповідних формах, первинною з яких була діяльнісна.

Література:

1. Бедрій М. М. До питання про функції та завдання правового звичаю. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 30–34.
2. Modzelewski K. *Barbarzyńska Europa*. Warszawa: Iskry, 2004. 518 s.
3. Жовтобрюх М. М. Звичаєве право: сутність, генеза, чинність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права». Київ, 2002. 19 с.
4. Лобода Ю. П. *Правова традиція українського народу (феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу)*. Львів : Світ, 2009. 280 с.
5. Rivièrè C. *Teoria obrzędów świeckich w trzydziestu tezach. Rytuał: przeszłość i teraźniejszość / pod red. M. Filipiaka, M. Rajewskiego*. Lublin : Wydawnictwo UMCS, 2006. S. 297–309.